

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК

МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Головний редактор чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. К. В. Балабанов

Заснований у 2008 р.

ВИПУСК 14

МАРІУПОЛЬ – 2016

УДК 80(05)

Вісник Маріупольського державного університету
Серія: Філологія
Збірник наукових праць
Видається 2 рази на рік
Заснований у 2008 р.

Видання включено до міжнародної спеціалізованої наукометричної бази даних **Index Copernicus International sp.z o.o.** та міжнародної наукометричної бази даних **«Российский индекс научного цитирования» (РИНЦ)**, а також до фонду наукової електронної бібліотеки **«Киберленінка»**

Затверджено до друку Вченою радою МДУ (протокол № 5 від 12.04.2016 р.)

Постановою президії Атестаційної колегії МОНУ від 08.07.2009 р. № 1-05/3 видання «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія» внесено до Переліку наукових фахових видань України з філологічних наук.

Головна редколегія:

Головний редактор – чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. К. В. Балабанов
Заст. головного редактора – к.е.н., проф. О. В. Булатова
Члени редколегії: д.ю.н., проф. О. В. Філонов; д.ф.н., проф. С. В. Безчотнікова;
д.і.н., проф. В. М. Романцов; д.культурології, проф. Ю. С. Сабадаш;
д.е.н., проф. І. Г. Яремчук

Редакційна колегія серії:

Відповідальний редактор – д.ф.н., проф. С. В. Безчотнікова
Заступник відповідального редактора – к.ф.н., доц. В. В. Орехов
Редактор англійських текстів – к.ф.н., доц. О. Г. Павленко
Відповідальний секретар – к.ф.н., доц. М. М. Нетреба

Члени редакційної колегії: д.ф.н., проф. А. Анастасіади-Сімеоніди (Грецька Республіка);
д.ф.н., проф. Н. Андонопулу (Грецька Республіка); д.ф.н., проф. Г. Бабініотіс (Грецька Республіка);
д.ф.н., проф. А. Б. Гуляк; д.ф.н., проф. Ю. І. Ковалів; д.філ.н., проф. Д. Макріс (Італійська Республіка);
д.ф.н., проф. В. П. Нерознак; д.ф.н., проф. Г. Г. Почепцов; д.ф.н., проф. С. О. Тусков;
д.ф.н., проф. Д. Теофанопулу-Конду (Грецька Республіка); д.ф.н., проф. М. О. Вінтонів;
д.ф.н., проф. А. Хаджипанайотіди (Грецька Республіка); к.ф.н., проф. Х. Христу (Грецька Республіка);
д.ф.н., проф. А. Цакмакіс (Республіка Кіпр)

Засновник Маріупольський державний університет
87548, м.Маріуполь, пр.Будівельників, 129а
тел.: (0629) 52-99-86; e-mail: jour-kaf@mail.ru

Електронна версія видання знаходиться на: http://mdu.in.ua/index/visnik_mdu/0-94

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
(Серія КВ №17803-6653Р від 24.05.2011)
Тираж 300 примірників. Замовлення № 34.07

Видавець МФ ТОВ «Друкарня "Новий світ"»
87510, м. Маріуполь, Красномаякська, 2; тел.: (0629) 41-35-13
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №1792 від 20.05.2004

12. Yarus G. M. Correlation between the Form and the Content in the Development of the Ukrainian Adverbial System: manual. / G.M. Yarus. – Kyiv: Naukova Dumka, 1993. – 111 p.

The article has been delivered to the editorial office 04.04.2016

Ю.О. Комлик

ПРИСЛІВНИКИ ЗІ СЛОВОТВІРНИМИ ДВОКОМПОНЕНТНИМИ СУФІКСАЛЬНИМИ ФОРМАНТАМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

У статті йдеться про особливості творення лексико-граматичного класу прислівників за допомогою двокомпонентних суфіксів структури «голосний + сонорний приголосний», які є надзвичайно активними при формуванні незмінних повнозначних слів у сучасній українській мові. Дослідження позиційних властивостей цих суфіксальних одиниць у будові прислівників дозволило з'ясувати механізм їхньої реалізації, виокремити принципи його дії. Виявлено закономірності фонемного наповнення даних суфіксальних структур, найбільш активним у творенні яких є клас сонорних приголосних у позиції після голосного. З'ясовано інвентар голосних і приголосних (сонорних) фонем двокомпонентних суфіксів, серед яких надзвичайно висока частотність характерна для фонем |o| і |m|. Приділена належна увага дистрибутивним характеристикам цих суфіксів, їх продуктивності та кількісному аналізу в складі незмінюваних повнозначних слів, що розкриває своєрідність даної лексико-граматичної категорії та її винятковий фонеморфологічний потенціал як повнозначної частини мови.

Ключові слова: прислівник, словотвірний, двокомпонентний, суфікс, дистрибутивний, вокальний, консонантний, сонорний, продуктивний, фонеморфологічний.

УДК 811.161.2'371.623: 811.161.2'373.611

O. I. Mizina

STRUCTURAL-SEMANTIC AND FUNCTIONAL-STYLISTIC PROPERTIES OF COMPLEX ZERO-SUFFIX ADJECTIVES WITH THE MEANING OF THE PERSON'S EXTERNAL CHARACTERISTICS IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

The article describes derivational, structural-semantic and functional-stylistic capabilities of usual and specifically authorial adjective composites with materially non-expressed suffix created on the basis of adjective-noun word combination with the first component of non-color semantics indicating a person according to the external characteristics. The author ascertains their place, role, and spheres of functioning in the modern Ukrainian language.

Keywords: zero suffix, formant, usual derivative, SAN (specifically authorial neologism), adjectival composite with zero suffix, motivated, half-motivated, non-motivated derivative.

Complex zero-suffix adjectives are created through stem combination complicated by suffixation (the formant is the order of stems, a single stress, interfix (or lack of it), zero

suffix, inflexion). On its part the adjective zero suffix is the historically grounded morpheme, that has been considered a part of the Ukrainian morpheme system for a long time. Together with the inflexion it is an important part of word-building formants of the modern Ukrainian language, creating a branched system of word-building types

Zero suffix as an element and a means of word-formation in the noun sphere has been studied most profoundly (Т. Bilenko, P. Bilousenko, L. Bereghovenko (Kostych), V. Vasylychenko, T. Viljchynsjka, T. Ghavrylkina (Utkina), A. Zvjerev, V. Lypych, Gh. Loghvynenko (Volynecj), I. Procyk, L. Rodnina, T. Savela, L. Stovbur, A. Ternova, L. Tretevych (Nevidomsjka) and others).

As for adjectives, even those linguists acknowledging the notion of zero morpheme are not unanimous in their views on this component as a morpheme or a derivateme. Word-building types of adjectives with materially non-expressed suffix have been mentioned in the works by P. Bilousenko, A. Ghryshhenko, A. Zvjerev, N. Zvjerkovsjka, O. Zemsjka, Zh. Kolojiz, V. Lopatin, O. Ruj, I. Toropcev and others.

Among structural-semantic types of composites with materially non-expressed suffix the structures with the first adjective and the second noun component are sufficiently productive both in the usage and among SAN. (Треба дати пояснення) Among them it's possible to highlight those that have adjectives of non-color semantics as their prepositional component. They mean an animate object according to the internal and external characteristics, plants, qualitative characteristic of the landscape, clothes, and footwear; names of objects, things, mechanisms, machines, weapons, celestial bodies, natural phenomena, color of an animal's coat, etc. Until now adjective composites with materially non-expressed formants motivated by the attributive word combination on the basis of the «adjective+noun» syntagm with the structure «Adjective (A) + Noun (N) + zero suffix + inflexion *-ий*» in general and derivatives meaning external characteristics of a person with the first adjective component of non-color semantics and the second noun component in particular haven't been the object of special studies, that shows **the topicality of the topic in question**.

As composites with materially non-expressed suffix we label the adjectives created through stem compounding with the connecting vowel (interfix) or without one (quite rarely) and a zero suffix on the basis of a word-combination with «A + N» in its basis, where the adjective can have the semantics of color and another semantics (except color) with the word-building meaning «the descriptor of the properties of the assigned motivating noun»: *близько-, босо-, карячко-, крихко-, свіжо-, струнко-, тяжко-, хижко-, etc.: близькозорий, босоногий, карячконогий, крихкотілий, свіжощокій, струнконогий, хижоокій, etc.*

The article aims at highlighting the level of usage of complex zero-suffix adjective derivatives meaning the person's external characteristics with the first adjective component of non-color semantics and the second noun component, as well as specific features of their functioning in the language.

The material for the study was the card index created through continuous sampling from the dictionary of the Ukrainian language [6] (usual units) and innovation dictionaries [1; 3; 4; 5].

The analysis of the latest studies and publications. Complex adjectives as a means of creating traditional and specifically authorial epithets constantly attract attention of linguists. On the basis of multidimensional studies of innovations a range of dictionaries of new Ukrainian vocabulary has been created (H. Viniar and L. Shpachuk, H. Vokalchuk, Zh. Koloiz, A. Neliuba), but despite the considerable attention paid to this group of vocabulary in the Ukrainian linguistics, complex zero-suffix adjective composites meaning the person's external characteristics with the first adjective component of non-color semantics and the second non

component have been studied only incidentally in the context of other issues. They have been studied fragmentarily inside metaphorical constructs in the works by T. Bilenko, N. Havryliuk, H. Vokalchuk, O. Rudj, O. Zhyzhoma, etc. Analyzing composite derivatives created on the basis of adjective-noun combination in the general composite array, the majority of linguists calls them derivatives created through stem composition without affixes (H. Vokalchuk, O. Rudj, etc.); those composites have not been studied taking into consideration the formant which includes zero suffix.

Main content. Using the periphrasis method in studies of derivational-nominative processes in adjective complex zero-suffix structures has provided the possibility of ascertaining syntactic correlates determining the formal derivativeness and determining the semantic derivativeness, and also determine correlations between generative and derivative words, between the formant and generative stem, in particular it's possible to define **motivated**, **half-motivated**, and **non-motivated** derivatives (according to N. Klymenko's methods) [2, p. 51–52]. Among the **motivated** ones we place words, which are freely paraphrased into sentences, occur as a sum of meanings of components combined in the word according to a certain word-building model, scheme (*великоголовий* is «somebody possessing a big head; with a big head»); among the **half-motivated** ones are those, for paraphrasing of which one needs additional words, that are not fixed in the derivative's stem, for example the derivative *рідкоплечий* means a person «with narrow shoulders»; among non-motivated ones are lexemes, for paraphrasing of which one needs words, which are not found in the derivative's stem, e.g. *вузьколобий* is not just «somebody with a narrow forehead», but «a person unable to overcome his personal or class interests; narrow-minded».

Complex zero-suffix adjective derivatives meaning a living being according to its external characteristics and created on the basis of adjective-noun combination, the prepositional component of which being adjectives with non-color semantics, have an important place among complex zero-suffix adjective derivatives in general due to their numbers. The majority of such composites point at external characteristics of objects, in particular body parts and indicative characteristics of a person. They can denote form (*гостроносий, круглоголовий*, etc.), size (*довгоногий, довгорукий*, etc.), appearance (*голопузий, босоногий*, etc.), physiological state (*гнилозубий*, etc.), external manifestation of the internal state (*веселоокий, веселочубий*, etc.). Sometimes such signs also characterize perception of objects' properties by a person, determine them as «pleasant/unpleasant» [2, p. 146].

Some linguistic works state that compound words often correlate with morphologically simple adjectives. But composite adjectives do not replicate semantic groups similar to simple lexemes, but activate those meanings that are the most suitable for lexical valency of several words. On the one hand, they can be connected by adjectives-antonyms or synonyms and are determined by the common semantic component, for instance, the characteristic of form of the same object is characteristic of words *густобородий / рідкобородий*. On the other hand, many adjectives possess the same characteristic applicable to different objects, which start to correlate through it (compare: *гостробородий, гостровусий, гостровухий, гостролезий*). Finally, inside the framework of composite adjectives it is possible to locate the grouping of vocabulary, which describes different characteristics of the same objects. Such adjectives are not antonyms, they don't become lexical synonyms, but their semantic connection is still there and caused by close morpheme and word-formation structure of the words (they have a common second stem). These adjectives can be conventionally (similarly to simple words with common suffixes such *дрібненький, маленький, синенький*) put into one word-building series such as *гостровусий, товстовусий* and called word-building synonyms. [2, p. 183–184].

Composite adjective derivatives with materially non-expressed suffix have high valency and identically actively realize their direct and figurative meaning. During the creation of

such usual complex adjective zero-suffix derivatives some morphonological phenomena occur at the morphemic seam: 1) truncation of suffixes *-ав-, -ат-, -уват-, -к-* of the generative adjective stem: *клишаві ноги* → *клишонога людина*, *вирлаті очі* → *вирлоока дівчинка*, *кирпатий ніс* → *кирпоносе дівча*; 2) truncation of the generative noun stem, specifically final sounds of the stem— *голий мозок* → *голомозе немовля*; 3) haplology: overlapping of the first sound of the noun stem *о-* in the word *образ* with the interfix *-о-* *довгий, сухий образ* → *довгообраза жінка, сухобразий дяк*, though there is a similar derivative *довгообразий*, where haplology on the morpheme seam does not take place.

As the study material suggests, the most frequent prepositional stems are stems *довго-, тонко-, товсто-, широко-, гостро-, повно-, криво-, круто-, низько-*, etc. Postpositional component of the studied complex zero-suffix adjectives possesses a somatic component, that means it is motivated by names of the living beings' body parts – somatisms (Greek soma (somatos) – body, specifically: ear, head, hump, face, leg, finger, arm, etc.)

Motivated usual complex zero-suffix adjective derivatives with the meaning of the person's external characteristics can be conventionally divided into 4 lexical-semantic subgroups.

1. Derivatives meaning form and parametric characteristics of the somatic notion of the person: *великоголовий карлик, малоголовий узбек; високочола молодиця, низьколобий господар, вузькоокий агітатор, ширококостий чоловік, гостровухий чоловічок, довгопала рука піаніста; коротконогий чоловічок, круглобокий юнак, крутогруда співачка, пласкогруда жінка, тонкоший студент, струнконога сусідка, широковида жінка; довгобородий чернець, коротковусий водій, низькобровий господар* (meaning «with eyebrows low over the eyes» [6, v. 5, p. 413]), *широкобородий класик, гостровусий Коршак* (O. Honchar), *крутобровий герой, тонкоброві жінки, товстовусий тиран*, etc.

In the specifically authorial word-formation in this lexical-semantic subgroup the same tendencies mostly remain, only the stem valency changes: *високолобий юнак* (M. Bazhan), *вузькогрудий юнак* [5, p. 246], *вузькоплечий підліток* (V. Zatuliyviter) [5, p. 146], *крутолобі боги* (V. Zabashtanskyi) [5, p. 15]; *крутоплечий хлопцев* (L. Kostenko) [5, p. 231], though composites with other postpositional components can be found, in particular: *гострорисі чоловічки* (O. Zabuzhko) (meaning «with sharp features»), *круглотварі пани* (O. Havryliuk) [1, p. 256] (*твар* – archaic «face» [6, v. 10, p. 45]).

Depending on the context, **motivated** derivatives with a somatic noun in the second stem combining with lexemes nominating nature phenomena (*вітер, небо, сонце*, etc.) and concrete objects (*замок, снопи*, etc.) realize a new figurative meaning – «animation» of the inanimate, receiving different shades of meaning in each case, for example: : *На світанку – закилі свої продери, по сніданку – читай на зарінку, доки в книзі віків довгоруки вітри перегорнуть останню сторінку* (I. Rumaruk); *Я живу тобою і для тебе, Вийшов з тебе, в тебе перейду, Під твоїм високочолим небом гартував я душу молоду* (V. Symonenko) [5, p. 125]; *Не скаржитись на пужална грабові, Ні на шляхи безводні і круті, В драбиняку тягнути густоброві Снопи надій на паски золоті* (D. Pavlychko) [5, p. 204–205].

2. Composites meaning lack/excess of weight of body parts in comparison with the accepted norm, and also lack of clothes or footwear: *повногруді дівчата, сухолиций бухгалтер* (meaning «thin, lean. // With muscles lacking fat (about body parts)» [6, v. 9, p. 868]), *товстотілий мордоворот, пишнотіла красуня; густоволосий шатен, пишнобороді філософи, рідкочубе хлоп'я; босоноге дівча, голоногий пастушок, голопузі діти, голоп'яті циганчата*.

N. Klymenko refers to the composites of these two lexical-semantic groups as quantitative-evaluative vocabulary meaning quantitative characteristics. They mark indefinitely large/small width, thickness, height, etc. These composites mostly lack semantic

affinity with composites meaning exact quantity, even when formal correlation exists. Lexemes with the stem **пишно-** do not correlate with composites stressing exact quantity and are synonymous to adjectives with elements **повно-, товсто-** (**пишнотілий, повнотілий, товстотілий**), which show excess of something in comparison with the accepted norm (**повнобокий, товстобокий товстозубий, повнозубий, повнолиций, товстолиций**), showing semantic connections with the lexemes with elements елементи **багато-, мало-, велико-, глибоко-, коротко-, мілко-** and with adjectives containing stems of cardinal numerals [2, p. 200].

Usual complex zero-suffix adjective derivatives of the studied lexical-semantic subgroup with the second noun stem with pejorative meaning **-мордий, -пикий, -пузий**, as corresponding composites with prepositional stem-colorname (compare **червономордий, червонопикий, чорномордий, чорнопикий**), are markers of negative evaluation and derogatory attitude and have colloquial character: **широкопикий карлик** (V. Kryvonis); *А на третій день товстопузий Потапович сам підтюпцем пер до отця Юхима, щоб збирав «собор» – робити маслосвятіє* (P. Myrnyi).

The composite **голопузий** is polysemantic, in its direct meaning «with naked, uncovered belly (mostly about little children)» it serves as a motivated derivative, and in its figurative meaning it is unmotivated with the meaning «impoverished» [6, v. 2, p. 115]. Motivated usual complex zero-suffix adjective derivative **босоногий**, combining with nouns meaning a person, function in their direct meaning, e.g.: *Це дівчатко, підліток смаглявий. Підліток чорнявий, босоногий...* (M. Rylsky) [5, с. 146], but in the poetic meaning, entering the distribution with abstract names (*судьба, щастя, війна* та ін.), and gets a figurative metaphoric meaning, entering to the epithet structure, e.g.: *Тож матері просяють наречених, як висівки: а в кого корж не черствів? – чия судьба не босонога* (V. Barka) [5, p. 216].

Lack of excess of size of body parts or the entire body in comparison with the accepted norm and other characteristics, in particular, body flexibility, are marked by specifically authorial complex zero-suffix adjective derivatives **пишноликий товариш** (V. Hrabous) [4, p. 138], **повностегна матір** (B. Voichuk) [5, p. 111], **товстобедрі дівчата** (M. Bazhan) [5, p. 50]; **стрункотілий образ коханої** (M. Bazhan) [5, p. 132], **кощавотілий** (meaning «thin, lean, bony») **чоловік** (M. Bazhan) [5, p. 241]. In specifically authorial word-building composites of the studied lexical-semantic group can be used in their metaphorical meaning, e.g.: *При сухорукому багатті криниця пригадалась раптом, з якої воду ми пили* (P. Movchan) [5, p. 9].

Characteristics of hair cover of a person or lack of it (in particular, facial hair and beard) are provided by motivated specifically authorial composites **голеноголовий джентльмен** (M. Semenko) [3, p. 36], **крутобородий** (← **крутий** meaning «very bent, curved, very twisted» [6, v. 4, p. 373]) **велет** (M. Bazhan) [5, p. 21]. A means of positive evaluation of the personal appearance is a SAN **гарнобровий**: *Як тебе згадати, гарноброва* (V. Stus) [3, p. 34]. In the specifically authorial word-building the composites of the studied lexical-semantic subgroup can be used in figurative meaning: *В драбиняку тягнути густоброві Снопи надій на паски золоті* (D. Pavlychko) [5, p. 204–205].

In the same lexical-semantic subgroup we put specifically authorial zero-suffix adjective composites **сернастобровий** and **стрілчатобровий** that in their prepositional stem have adjectives with the word-building suffix **-аст- (-ат-)**, showing the similarity of arched eyebrows to *серп* or *стріла*: **сернастоброва Одарка, стрілчатобровий Сагайдак** (M. Stelmakh) [3, p. 135, 149].

3. Derivatives meaning a person with abnormal anatomical parameters: **кривобокий скрипаль, кривоногий каліка, кривоплечий санітар, карячконогий боєць** (O. Honchar),

клишинога людина, *плоскостопа* нога, *кирпоносе* дівча, *дрібнозубий* дотитувач (О. Honchar), *рідкозубе* хлоп'я, *вислозаций* регент хору (У. Andrukhovych), *гнилозубий* чоловік, *вирлоока* дівчинка, *каправоокий* робітник, *зизоока* Ядвіга (І. Franko), *косоока* Меланія (Р. Myrny), *сліпоокий* мудрець.

As it has already been mentioned, on the one hand, complex zero-suffix adjective derivatives stressing abnormal anatomical parameters of a living being or meaning discrepancy with the accepted norm, thus showing a certain physical defect, always have negative evaluation, and on the other hand, those elements quite often correspond to morphologically simple adjectives, e.g.: *кривобокий*, *кривоногий*, *кривоплечий*, *криворотий*, *криворукий* = *кривий*; *клишиногий* = *клишавий*, *кирпоносий* = *кирпатий*, *вирлоокий* = *вирлатий*, *каправоокий* = *каправий*, etc.

To **motivated** specifically authorial complex zero-suffix adjective derivatives of this lexical-semantic subgroup we can also include adjectives with postpositional component *-окий*, that get metaphorical meanings in a poetic text: *мертвооки* людожери (М. Rylskyi) [1, p. 274] (meaning «with eyes like the dead»), *безмежнооки* друзі (В. Rubchak) [1, p. 109; 259.] (meaning «with deep eyes»), *глибиннооки* лоби (О. Koverko) [1, p. 165] (meaning «a forehead with large deep eyes looking from under it»), etc. Composites can acquire figurative meaning in the distribution with nouns nominating nature phenomena, abstract notions, etc.: *Вирлооке* сонце сідає на чорну скелю (L. Kostenko) [5, p. 207];

4. Complex zero-suffix adjective derivatives meaning human body parts according to the tactile and visual perception: *грубошкірі* подошви ніг, *товстошкірі* дублені долоні, *ніжнотіла* дівка, *ніжнолиций* воїн, *м'якотіла* молодиця, *твердошкірий* наріст, *тонкошкіра* жіночка, *сухогубі* таджички, *свіжощокій* молодий архітектор (meaning «cheerful, corky»).

The derivatives of the following three lexical-semantic subgroups belong to **half-motivated** composites denoting external characteristics of a person:

1. Derivatives that, while meaning human body parts, can acquire figurative meanings, in particular specifically authorial complex zero-suffix adjectives *гордоголовий* князь (І. Drach) [5, p. 83], *гордолиций* цар (S. Meita) [4, p. 84], *гордоцола* дочка (І. Bahryanyi) [5, p. 54–55] correlate with a morphologically simple adjective *гордий*.

2. Derivatives meaning the person according to his\her lack of hair on the head and the face (for men): *голомозий* товстун (← *голий мозок*, meaning «with no hair on the head, bald or shaven») [6, v. 2, p. 114]), *головусий* парубок (← *голі вуса* «with no moustache» [6, v. 2, p. 113]).

As O. Taranenko puts it, with indisputable evidence of lexical meaning of components found in the structure of such lexical units, it can be hard to find the way of their creation unambiguously – whether it is contamination or another process. Most often we can see the analogy – one-sided influence of complex adjectives consisting of *голо-* and names of other body parts, when nouns are also included in the process of such word-building development of body parts' names *голощокій* (← *з голими щоками*, *with naked cheeks*), etc. [7, p. 226].

3. Derivatives meaning the person according to his\her body build. The composite *рідкоплечий* means a person «with narrow shoulders» [6, v. 8, p. 557]: *рідкоплечий* солдатик. As N. Klymenko points out, the simple adjective *рідкий* does not possess synonymous relations with the lexeme *вузький*. The analysis of the lexical meaning of the latter word shows that its first rubric of interpretation not only gives the characteristic of the object's shape («one having small width»), but in the shades of meaning stresses the level of manifestation of this characteristic, on its correlation with a certain norm («smaller in width, thinner than needed, desired»). The adjective *вузький* also enriches the comparison through such an accompanying characteristic of manifestation level, as comparison with a certain

norm. The adjective *рідкий*, having become the stem of the compound *рідкоплечий*, makes it a direct antonym of the word *широкоплечий*, new semantic connections of the lexemes cause the appearance of new antonymous or synonymous correlations of composites [2, p. 238].

Usual complex zero-suffix adjective derivatives with postpositional noun components - *костий*, *-лиций*, *-ребрий*, combining with adjective stems *сухо-* (← *сухий* meaning «thin, lean. // With muscles lacking fat (about body parts)») [6, v. 9, p. 864]) and *худо-*, (*сухокосте тіло*, *сухоребрий господар*, *худокосте дідове лице*, *худолиций чоловічок*, *худоребрий малюк*), receive the meaning «bony, very thin, with protruding bones, ribs» [6, v. 11, p. 170; 14, v. 11, p. 171; 14, v. 9, p. 868–869]. The composite *грубокостий*, on the contrary, has the meaning «big, sturdy», e.g.: *На порозі до одної з кімнат лежав великий, кремезний, грубокостий чоловік* (R. Zagoruiko).

Non-motivated derivatives point at external characteristics of a person and signify a person according to physical drawbacks. In this lexical and semantic subgroup we place usual complex zero-suffix adjective derivatives *слабозруда дитина* (meaning «with weak, unhealthy lungs» [6, v. 9, p. 343]), *сухорукий музика* (meaning «one who poorly controls, or does not control his hand (hands) because of muscle atrophy») [6, v. 9, p. 869–870]; *туговухий хлопчик* (meaning «with bad hearing, partially deaf» [6, v. 10, p. 311]), this derivative is correlative of the fixed expression *тугий на вухо* (about a person with dull hearing) [2, p. 241]; *крихкотілий юнак* (meaning «with weak health, thin body; subtle, frail» [6, v. 4, p. 352]). In the second lexical-semantic variant the composite *крихкотілий* receives the anatomic meaning «stout, corpulent, with flabby, puffy body» and moves to the non-motivated derivative category: *Не вірилось, що така крихкотіла людина, як Давид Маркович, може так швидко орудувати лопатою* (Y. Shovkoplias) [6, v. 4, p. 352].

In the literary speech specifically authorial complex zero-suffix adjective derivatives, containing names of human body parts in the postposition, combining with distributive nouns which mark not the person, but other ideas (animal, plant, nature phenomena, abstract notions, etc.) depending on the context move to the category of **non-motivated**, on the basis of metaphorical associative relations they can acquire different shades of meaning and become means of creating negative or positive evaluation of the depicted phenomena. For example, the complex zero-suffix adjective derivative *кирпатоносий* becomes **non-motivated** entering the distribution with a noun meaning an animal: *кирпатоносі горобці* (R. Kupchinsky) [5, p. 39], (the image becomes anthropomorphic: the animal gets human characteristics).

Image personification, animation of the non-animated happen, when specifically authorial complex zero-suffix adjectives enter the distribution with nouns of inanimate objects, specifically: 1) a plant and its fruits: *дрібноокі квітинки* (V. Barka) [5, p. 77], *високогорлі сосни* (V. Stus) [3, p. 25], *рясночоло яблуня* (V. Stus), *кошлатобровий дуб* (A. Malyshko) [5, p. 57]; 2) a group of trees: *древньоочолий ліс* (M. Dubov) [4, p. 93], *пишночолий парк* (M. Bazhan) [5, p. 143]; 3) phenomena of nature: *високоброві вітерці* (V. Barka) [5, p. 29], *осеневоброві дощі* (M. Tymchak) [5, p. 135]; 4) fire, smoke: *тепелорукий дим* (D. Pavlychko) [5, p. 48]; 5) stellar objects: *крутоплеча планета* (I. Drach) [5, p. 150]; 6) territory and landscape elements: *гостроплеча земля* (I. Rymaruk) [5, p. 67], *гостроребрі гори* (P. Doroshko) [5, p. 39], *круточола гора* [5, p. 39], *хвильоребре море* (R. Baboval) [1, p. 463]; 7) cities: *широкоокі міста* (R. Baboval) [1, p. 183], *бетонноликі міста* (P. Rachok) [4, p. 69], *кам'янолике місто* (S. Meita) [4, p. 110]; 8) buildings and their parts: *кам'яностопі тюрми* (B.-I. Antonych) [1, p. 240], *сталеворукий міст* (M. Bazhan) [5, p. 116]; 9) vehicles: *гострогрудий поїзд* (V. Sosiura) [5, p. 157]; 10) abstract notions: *тепелоруке кохання* (P. Tychyna) [1, p. 445], *усміхненолиці гріхи* (D. Pavlychko) [1, p. 458].

Conclusions and prospects for further studies. Using the periphrasis method in the studies of derivational-nominative processes in the adjective complex zero-suffix formations allows establishing the syntactic correlates defining the formal derivation of the composites and ascertain relations between the generating and the derivative word, between the formant and the word-building stem. The accomplished analysis of the complex zero-suffix adjective derivatives with the first adjective component of the non-color semantics meaning the person's external characteristics showed the following tendencies: among composites of the lexical and semantic group under consideration there are actively functioning groups of motivated, half-motivated, and non-motivated composites. On the morpheme seam between the second root morpheme and zero suffix there occur certain morphonologic phenomena, in particular suffix truncation, truncation of final sounds of the stem of the creative noun stem, haplology. Composites with materially non-expressed formant created on the basis of adjective and noun combination can define a living being according to their internal and external characteristics, and also nominate properties of plants, qualitative characteristics of landscape, clothes, and footwear, characteristics of objects, things, mechanisms, machines, weaponry, celestial bodies, natural phenomena, color of an animal's coat, etc., but derivatives for marking external characteristics of a person prevail. Zero-suffix adjective composites of the studied lexical and word-building group are semantically heterogeneous, have high valency, and similarly actively realize their direct and figurative meanings. Semantics of the first stems conveyed through the first non-color component is much wider in the specifically authorial word-building in comparison to the related usual derivatives. Among usual complex zero-suffix derivatives of the studied lexical and word building group one can find composites with pejorative meaning, which always serve as markers of negative evaluation and derogatory attitude, and have colloquial nature. A considerable number of zero-suffix derivatives entering the distribution with abstract nouns and nouns nominating phenomena of nature, toponyms, etc. realize a new figurative meaning – «animation» of the inanimate, acquiring different shades of meaning, and enriching the epithet corpus. Thus, zero affix helps to enrich the image system of the poetic language with vivid composite formations bearing not only a new semantic idea, but also special artistic expressiveness. In the long term it is possible to study complex zero-suffix adjectives created on the basis of the adjective-noun combination, prepositional component of which contains adjectives of non-color semantics, denoting a person according to his/her internal characteristics.

Список використаної літератури

1. Вокальчук Г. М. Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття // Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : [монографія] / Г. М. Вокальчук; за ред. А. П. Грищенко. – Рівне: Науково-видавничий центр «Перспектива», 2004. – С. 94–491; Vokaljchuk Gh. M. Korotkyj slovnyk avtorsjkykh neologhizmiv v ukrajinsjkiј poeziji KhKh stolittja // Avtorsjkyj neologhizm v ukrajinsjkiј poeziji KhKh stolittja (leksykoghrafichnyj aspekt) : [monoghrafija] / Gh. M. Vokaljchuk; za red. A. P. Ghryshhenka. – Rivne: Naukovo-vydavnychyj centr «Perspektyva», 2004. – S. 94–491.
2. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н. Ф. Клименко – К. : Наук. думка, 1984. – 251 с.; Klymenko N. F. Slovtvorcha struktura i semantyka skladnykh sliv u suchasnij ukrajinsjkiј movi / N. F. Klymenko – K. : Nauk. dumka, 1984. – 251 s.
3. Колоїз Ж.В. Тлумачно-слововірний словник okazionalizmiv / Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : ТОВ «ЯВВА», 2003. – 168 с.; Kolojiz Zh.V. Tlumachno-slovtvirnyj slovnyk okazionalizmiv / Zh. V. Kolojiz. – Kryvyj Righ : TOV «JaVVA», 2003. – 168 s.

4. «Регіональний» словник поетичних неолексем (Рівненщина) / [відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Острог: Вид-во НаУ «Острозька академія», 2008. – 192 с.; «Reghionaljnyj» slovnyk poetychnykh neoleksem (Rivnenshhyna) / [vidp. red. Gh. M. Vokaljchuk]. – Vyd. 2-e, vypr. i dop. – Ostrogh: Vyd-vo NaU «Ostrozjka akademija», 2008. – 192 s.

5. Рудь О. Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників / О. М. Рудь – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. – 270 с.; Rudj O. Poetychne slovovzhuvannja skladnykh prykmetnykiv ta dijeprykmetnykiv / O. M. Rudj – Sumy : SumDPU im. A. S. Makarenka, 2001. – 270 s.

6. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; [гол. ред. І. К. Білодід]. – К. : Наук. думка, 1970–1980; Slovnyk ukrajinsjkoji movy : v 11 t. / AN URSSR, In-t movoznavstva im. O. O. Potebni; [ghol. red. I. K. Bilodid]. – K. : Nauk. dumka, 1970–1980.

7. Тараненко А. А. Языковая семантика в ее динамических аспектах (основные семантические процессы) / А. А. Тараненко. – К. : Наук. думка, 1989. – 256 с.; Taranenko A. A. Yazykovaya semantika v ee dinamicheskikh aspektakh (osnovnyue semanticheskie protsessy) / A. A. Taranenko. – K. : Nauk. dumka, 1989. – 256 s.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2016

О. І. Мізіна

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛЬОВІ ВЛАСТИВОСТІ СКЛАДНОНУЛЬСУФІКСАЛЬНИХ АД'ЄКТИВІВ НА ОЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано структурно-семантичні та функціонально-стильові властивості складнонультсуфіксальних ад'єктивних композитів з матеріально не вираженим суфіксом на означення людини за зовнішніми характеристиками, мотивованих атрибутивним словосполученням на базі синтагми «прикметник + іменник». Серед складнонультсуфіксальних ад'єктивних дериватів із першим прикметниковим компонентом неколірної семантики на означення зовнішньої характеристики людини активно функціонують групи мотивованих, напівмотивованих і немотивованих дериватів, що означають форму та параметричні характеристики соматичного поняття у людини; людину за особливостями будови тіла або його частин; недостатність/надлишок маси частин тіла порівняно з прийнятою нормою; відсутність одягу чи взуття; людину за зовнішніми анормативними анатомічними показниками; за фізичними вадами; частини тіла людини за сприйняттям на дотик (тактильні характеристики) та зоровим сприйняттям; людину за відсутністю волоссяного покриву на голові та обличчі (у чоловіків) та ін. Нультсуфіксальні ад'єктивні композити досліджуваної лексико-словотвірної групи семантично різнопланові, мають широку сполучуваність і однаково активно реалізують свої прямі та переносні значення. Значна кількість індивідуально-авторських новотворів, уступаючи в дистрибуцію з іменниками-абстрактними назвами, а також такими, що номінують явища природи, транспортні засоби, астрономічні об'єкти, територію та елементи ландшафту, рослину та її плоди, сукупність дерев, топонімні назви тощо, реалізують нове переносне образне значення – «оживлення» неживого, набуваючи в кожному разі різних значенневих відтінків, поповнюючи тим самим корпус епітетів.

Ключові слова: нультсуфікс, формант, узуальний дериват, ІАН (індивідуально-авторський новотвір), ад'єктивний складнонультсуфіксальний композит, мотивований, напівмотивований, немотивований дериват.